

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

VII. PSYCHOLOGICKÉ DNY ČS. PSYCHOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI PŘI ČSAV V PRAZE

Ve dnech 5.—7. září 1977 se konaly v Praze na FF KU za účasti téměř 300 účastníků VII. psychologické dny ČSPS. Program probíhal z největší části na plenárním zasedání a byl soustředěn do dvou tematických bloků s aktuální problematikou. První tematický blok, jehož gestory byli J. Taxová a Vl. Hrabal, se týkal *psychologických základů výchovy a vzdělávání jako celoživotního procesu*. Základní myšlenky tohoto bloku byly vyjádřeny ve všech vstupních, vhodně se obsahově doplňujících, referátech, jimž bylo věnováno dopolední zasedání prvního dne psychologických dnů. Byl to referát L. Ďuríče „*K některým psychologickým problémům představby výchovno-vzdělávacího systému*“, dále referát Zd. Heluse „*Psychologické aspekty optimalizace výchovně vzdělávacího procesu v socialistické škole*“ a referát J. Hvozdíka „*Aktuálně otázky rozvoje psychologického poradenství z hlediska potřeb socialistické společnosti*“. V těchto hlavních referátech byla věnována pozornost psychologickým problémům představby naší školské soustavy a jejímu zkvalitnění, dále otázkám výchovného poradenství. Referáty budou uveřejněny v plném znění.

V 1. tematickém bloku odeznělo pak 18 kratších referátů a sdělení, řešících otázky psychologických základů výchovy a vzdělávání jako celoživotního procesu od předškolního a školního věku až po vzdělávání a výchovu dospělých. Uvádíme jejich stručné obsahové souhrny.

V referátě „*Vývojové změny osobnosti*“ se J. Švancara zaměřil na rozpracování ústředního tématu a) z hlediska důsledného uplatňování principu vývoje v problematice osobnosti, b) se zřetelem k využití vývojové psychologické poznatků ve všech oblastech společenské praxe. V referátě se vymezují kritéria pro charakteristiku vývoje osobnosti. Klade se důraz na správné užívání termínu *v ý v o j* a *r o z v o j* osobnosti. Naznačuje se vliv sekulární akcelerace na vývoj osobnosti a potřeba zkoumat tyto souvislosti u současné generace pubescentů. Jako „*riziková manželství*“ se označují sňatky adolescentů, kteří nemají potřebné osobnostní předpoklady pro manželství a rodičovství. Naznačují se některé aktuální otázky změn osobnosti v tzv. třetím věku. Problematika se zpracovává se zřetelem

k psychologickým základům výchovy a vzdělávání v rozsahu celé životní dráhy socialistického člověka.

V. Kulič v referátu „*K některým otázkám pedagogickopsychologické diagnostiky*“ uvedl, že tradiční pedagogickopsychologická diagnostika se převážně zaměřovala jednak na dlouhodobé psychické faktory, které vstupují do učebních činností jako jejich vnitřní podmínky, jednak na bezprostřední výsledky učení, vyučování a výchovy. Statistické zpracování se orientovalo na neexistujícího tzv. „*průměrného žáka*“. Autor se pokusil vyvodit důsledky z pojetí, jež chápe učení jako činnost; cílem je zachytit některé charakteristiky činnosti v učení a řešení problémů (kognitivní styl, styl učení a individuální styl činnosti). Údaje lze získávat nejen z verbálních výpovědí subjektu, z izolovaných úkolových nebo projektivních situací, ale prostřednictvím rozhodnutí subjektu o podmínkách a parametrech jeho činnosti v průběhu učení. Tyto nové možnosti jsou spojovány s myšlenkou tzv. „*adaptivního testování*“ a vyučování pomocí samočinného počítače; jeho cílem je učit nejen poznatkům a operacím, ale ovlivňovat i některé osobnostní proměnné (sebepojetí, sebehodnocení apod.).

Problematikou hodnot a hodnotových orientací v sovětské psychologii se zabýval J. Hudeček. Poukázal na začlenění hodnot do struktury osobnosti (Anaňjev, Nepomjaščaja, Platonov), se zvláštním zřetelem na sociálně psychologické mechanismy zabezpečující vliv hodnot na regulaci, intelektuální, sociální a morální zrání osobnosti (Chvostov, Šichirev, Petrovskij). Pozornost věnoval též některým experimentům, které byly realizovány sovětskými badateli v oblasti skupinových hodnotových orientací (Jadov, Kuzmin, Žukov).

L. Stejskal ve svém referátu „*K problematice podnikové výchovy lidí staršího věku*“ vyzdvihl tři skutečnosti, charakterizující, mimo jiné, naši dobu: Lidský produktivní věk se prodlužuje. Člověk, nechce-li stagnovat, musí se učit až do konce produktivní fáze svého života. Aby učení bylo funkční, musíme řešit otázku, co z přemíry informací a poznatků neučit a co se tedy učit. Referující ocenil dosavadní činnost podnikových vzdělávacích zařízení, vyslovil však názor, že výsledky této záslužné práce nejsou úměrně vloženému pedagogickému úsilí a celospolečenským nákladům. Příčiny jsou především v neznalosti nebo nerespektování

některých psychologických a pedagogicko-didaktických poznatků, jimiž má být výuka starších zaměstnanců řízena. V závěru referující uvedl čtyři nejčastější nedostatky a nastínil cesty ke zlepšení současného stavu. Připomenul také, že činnost účast podnikových psychologů je i na tomto poli velmi žádoucí a potřebná.

Referát V. Fialy a P. Wittnera „*Profesiografie jako východisko řízení růstu kvalifikace absolventů vysokých škol v o. p. Škoda Plzeň*“ se zabýval metodologií výstavby systému poznatků ve sledované oblasti. Pracovníci útvaru Psychologie a sociologie o. p. Škoda Plzeň navazují na další úkol v rámci problematiky integrace absolventů vysokých škol s podnikem. Východiskem metodologického přístupu musí být profesiografické analýzy odborných technicko-hospodářských činností a definování specifiky jednotlivých substruktur organizace podniku. Cílem úkolu je prohloubení informací o požadavcích, které jsou kladeny na pracovníky v základních odborných činnostech, prohloubení poznatků o zákonitých proporcích mezi odbornými funkcemi a vytvoření předpokladů pro kvalitní prognózování a plánování změn ve struktuře a kvalifikaci odborných funkcí i výchově pracovníků.

J. Sedlák sdělil v referátě „*Využití aktivního sociálního učení (ASU) ve vzdělávání vedoucích pracovníků*“ vlastní zkušenosti s aplikací aktivního sociálního učení (ASU) ve vzdělávání vedoucích pracovníků, které používal od roku 1964. Prezentoval šestifázový model nácviku, který zařazoval do instrukce. Charakterizoval tři základní fáze ASU při přecvičování sociálně psychologických dovedností a postojů: Fázi fixace (útlumové fáze, v níž řešitelé setrvávají na svých dříve vytvořených postojích a sociálně psychologických dovednostech), fázi alterace (vzestupná fáze, během níž řešitelé začínají přejímat postoje a dovednosti spoluřešitelů) a fázi nivelizace, v níž se upevňují nově získané dovednosti a postoje.

J. Hlavsa přednesl referát „*Psychologické problémy výchovy k tvořivosti*“. Zabýval se v něm teoretickými i praktickými problémy záměrné výchovy k tvořivosti. Týkají se základních principů (vztah výchovného působení a sebeutváření), rozvoje tvůrčích schopností a sociálních interakcí, stimulace celkového rozvoje člověka a speciální metodické přípravy na tvůrčí aktivitu. K objasnění využil zkušeností z různých forem výchovy k tvořivosti, zejména zkušeností z dvou-

letého kursu tvůrčí výkonnosti, který je zaměřen na zvýšení produktivnosti vědeckovýzkumných pracovníků z průmyslového výzkumu i na jejich celkový osobní rozvoj.

J. Mareš se v referátu „*Interakce učitel—student při vysokoškolské výuce*“ zabýval netradičními metodami popisu a rozboru interakce mezi učitelem a studentem. Autor se soustřeďuje na vysokoškolskou výuku, zejména na interakci při seminářích a praktických cvičeních. Simultánně kóduje průběh interakce pomocí formálních jazyků a zkoumá statickou i dynamickou stránku interakce. Spolu s matematikem J. Sedláčkem vyvinul speciální systém zpracování observačních dat na počítači (souhrnné vyhodnocení četnosti jednotlivých typů činnosti, zpracování jednotlivých pětiminutových intervalů, stochastický model průběhu interakce, vyhledávání stabilizovaných a opakujících se sekvencí činností ap.). Sleduje kognitivní, motivační i organizační aspekty výukové interakce. Výsledky obohacují pedagogicko-psychologickou diagnostiku, zejména diagnostiku učitele.

První zkušenosti s klientelou nad 15 let v jihočeském KPPP“ sdělil P. Grininger. Ve školním roce 1976/77 bylo v KPPP v Českých Budějovicích vyšetřeno a vedeno 31 klientů ve věku 15–19 let. Z celkového počtu 138 sezení připadá 45 % na konzultace s rodiči, učiteli, event. jinými kompetentními osobami; v 11 případech bylo realizováno sezení s celou čtyřčlennou rodinou. U studentů gymnázií jde pouze v 1/7 případů o 2. směrovou volbu povolání. Studenti SOŠ a učni tvoří 1/3 a připadá na ně 40 % sezení. Ukazuje se, že v poradenství pro dospívající mládež — i v zájmu vedení k odpovědné volbě povolání — bude nezbytná důsledná orientace na psychagogiku (individuální, rodinnou i skupinovou) studentů nižších ročníků.

V. Soyková pojednala v referátě „*Psychologické sledování učňů*“ o zkušenostech z psychologického vyšetřování učňovské mládeže k. p. Energovod. Výsledky získané souborem psychodiagnostických metod jsou využívány ve výchovné praxi zejména mistry, v obtížných případech psychologem, zvláště jde-li o „problémové učně“.

L. Švancarová upoutala pozornost referátem „*Srovnávací analýza Picassových kreseb*“. K analýze Picassových kreseb přistupuje z pozice aktuální geneze zobrazovacího procesu a srovnává zobrazovací zkratku výtvarného umělce s charakte-

ristikami kreseb dětí předškolního věku. Při srovnávací analýze se vychází ze skicářů ke dvěma Picassovým dílům: *Guernica* (1937) a *Válka a mír* (1952). Geneze zobrazení se sleduje v litografickém cyklu „Býk“ (1946). Autorka vychází ze Zinčenkovy teorie o „percepčně motorické abecedě“ a hypotézy o dynamice fenomenálního zrakového pole. Předpokládá se, že si dítě v průběhu vývoje postupně vytváří vlastní percepčně motorickou abecedu, kterou však v určité fázi vývoje nemůže překročit; podobně tvoří výtvarné etapy umělce jakési kontinuum, ale umělec se může vracet na předchozí „vývojová stadia“, může jich záměrně využívat, nebo někdy připouští jejich koexistenci i v téměř díle.

V referátě „*Spolupráce OPPP s výchovným poradcem ZDŠ*“ hovořil J. Vašíček o průzkumu schopností a zájmů žáků ve vztahu k jejich volbě povolání, jehož cílem bylo zhodnotit účinnost profesionálního poradenství ve stávajících podmínkách. Použité metody byly TSI (R. Amtbauer) a Dotazník zájmů o praktické činnosti (Martin Jurčo). Kromě rozboru výsledků uvedených metod obsahoval referát analýzu osobních profesionálních přání žáků a rozbor vztahu mezi poradenským doporučením povolání a skutečným zařazením žáka v učebním oboru nebo na střední škole.

V referátu P. Nováka, M. Bouchalové, V. Aufartové „*Vliv forem předškolní rodičovské výchovy na školní adaptaci*“ byl sledován rozvoj školní úspěšnosti dětí od započetí školní docházky do ukončení 5. třídy základní školy a některé adaptační vlastnosti dětí ve vztahu k formám a množství výchovné péče rodičů vynakládané u dětí v jejich předškolním věku. Předškolní výchovná aktivita rodičů vykazuje významný vliv na školní úspěšnost, působí však do značné míry prostřednictvím úrovně mentálních schopností dětí. Rozvoj těchto schopností však rovněž významně souvisí s kvalitou rodičovské výchovné péče. S vlivy rodičovské pedagogické aktivity souvisí i rozvoj poznávacích, volných a motivačních vlastností dětské osobnosti jako předpokladů usnadňujících adaptaci ve škole.

H. Růžičková se v referátě „*Nevyrovnaný psychický vývoj anebo duševní porucha*“ zabývala otázkou menší vyspělosti a připravenosti některých dětí pro školní vzdělání, jež může být projevem nevyrovnaného psychického vývoje nebo duševní poruchou. — Každým rokem od února do června posuzuje celostátní škol-

ní zdravotní služba orientačně školní zralost šestiletých dětí především na základě TŠZ Jiráskovy modifikace Kernova testu. Autorka klade proto otázky: V jakém vztahu jsou výsledky OTŠZ k možnostem nápravy, zda jde pouze o míru času věnovaného dítěti, zrání nebo o poruchu, kdy ani zvýšené úsilí pedagogických pracovníků nepomáhá, dále kterou dobu lze pokládat za účelnější při vyšetřování dětí v 5 nebo 6 letech.

I. Ruisel přednesl referát „*Vztah osobnosti žiaka ZDŠ k prežívaniu istoty-neistoty*“. Testom auditívnej pamäti pre čísla a hlásky zistil signifikantný rozdiel medzi tzv. priemerným objektívnym výkonom a objektívne-subjektívnou mierou vyjadrujúcou istotu reprodukcie, ktorá adekvátnejšie vystihuje dynamiku subjektu. Experiment s mentálnym rozlišovaním (úlohy CF 2A) naznačil použiteľnosť mier istoty—neistoty ako kritéria obťažnosti jednotlivých mentálnych operácií. Pri faktorovej analýze istoty—neistoty (zisťovanej škálou „n—i“ podľa Kováča) a iných osobnostných premenných bolo možné identifikovať faktory „normálnej neistoty“, „zvýšenej a patologickej istoty a neistoty“ a „normálnej istoty“ (u chlapcov) a faktory „normálnej istoty a neistoty“ a „zvýšenej a patologickej istoty a neistoty“ (u dievčat).

D. Tatarková prednesla referát „*Sebaocenenie žiakov, dimenzie osobnosti a školský výkon*“. Prierezovou metódou zisťovala u 600 žiakov 11, 13 a 15ročných ako sa vyvíja ich sebaocenenie vo vzťahu k intelektovému potenciálu, školskému výkonu a k dimenziám osobnosti. Vzájomné vzťahy medzi intelektovým potenciálom a sebaocenením sú nevýznamné na všetkých vekových stupňoch u oboch pohlaví. Vzťah medzi sebaocenením a školským výkonom sa s vekom vyvíja odlišne u chlapcov v porovnaní s dievčatami: u chlapcov smeruje k pozitívnym významným hodnotám, u dievčat s vekom klesá a stáva sa nevýznamným. Vzťahy medzi sebaocenením a neuroticizmom a sebaocenením a extravertiou sú významné (negatívne v prvom prípade a pozitívne v druhom prípade) a majú tendenciu s vekom sa zvyrazňovať u oboch pohlaví.

V príspevku „*Vzťah potreby úspešnosti k tendenci kooperovať*“ pojednal L. Páleník o problémoch, ktorým sa v domácej literatúre venovalo dosiaľ málo pozornosti. V úvode charakterizoval potrebu úspešnosti (Need for achievement) a neskor i jav kooperácie. Potreba úspešnosti

sa u niektorých jednotlivcov aktivizuje najmä v dôsledku začlenenia do konkrétnej sociálnej situácie — dosiahnutie istého výkonu im prináša uspokojenie iba vtedy, ak sú lepší ako ostatní. Iní pociťujú uspokojenie z dosiahnutého výkonu aj vtedy, keď sú „dobrí“ sami pre seba bez ohľadu na ostatných. Tieto diferencie v zastúpení sociálnej orientácie v ponímaní potreby úspešnosti sú doložené z hľadiska jej vzťahu k tendencii kooperovať. Dovoľujú vysloviť predpoklady, že: 1. Jednotlivci s potrebou úspešnosti aktivovanou iba v aktuálnom sociálnom začlenení budú javiť tendencie k súpereniu. 2. Jednotlivci, vykazujúci potrebu úspešnosti aj pri relatívnej neprítomnosti tohoto sociálneho začlenenia budú javiť tendenciu ku kooperácii. Uvedené predpoklady budú na bližšej špecifikácii predložené na empirické overenie.

V. Dočkal hovořil na téma „*Vzťah školskej úspešnosti k štruktúre schopností žiakov škol II. cyklu*“. Sledoval 4 skupiny žiakov: študentov SEŠ a učňov — predavačov (reprezentanti ekonomických smerov štúdia) a študentov SŠUP odbor aranžerstvo a učňov — aranžérov (reprezentanti umeleckého štúdia). Zamerail sa na skúmanie štruktúry 4 vymedzených základných zložiek inteligencie: verbálnej a neverbálnej reprodukcie a verbálnej a neverbálnej tvorivosti a analyzoval jej vzťah k prospechu. Referát poukazuje na to, že sledovanie korelácií jednotlivých elementárnych schopností so známkom nie je v tomto prípade adekvátnou metódou. Pokúsil sa o kvalitatívnu analýzu zadenovaním žiakov s podobným profilom do „typových skupín“ a sledovaním prospechu v týchto subskupinách. Okrem konkrétnych výsledkov platných pre sledované typy škol potvrdil výskum, že prospech na konkrétnej škole II. cyklu nezávisí natoľko na celkovej IQ ako práve na štruktúru schopností a že táto štruktúra a jej vzťahy s prospechom sú podobné na školách príbuzného zamerania (bez ohľadu na to, či ide o stredné alebo učňovské školy) a rozdielne na školách rozneho zamerania.

Druhý tematický blok měl název „*Psychická zátěž a její prevence*“ (gestoři: O. Mikšik a B. Chalupa). Úvod do problematiky tohoto bloku tvořily tři vstupní referáty, které budou uveřejněny v plném znění: „*Koncepční východiska studia psychických zátěží v soudobé společnosti*“ (O. Mikšik), „*Metodologické předpoklady studia psychických zátěží v soudobé společnosti*“ (V. Břicháček) a „*Poznámky*

k pojmu stress a zátěž“ (A. Hladký). Následovaly pak kratší referáty a sdělení; jejich stručné souhrny uvádíme.

B. Chalupa referoval na téma „*Výsledky výzkumu psychických nároků prací v zemědělské výrobě s použitím faktorové analýzy*“. Výzkum byl zaměřen na studium psychických nároků u 24 pracovních činností v rostlinné a živočišné výrobě, které se jeví jako perspektivní pro další období. Posouzení provedli experti v počtu 10–20 osob. Byl ověřován teoretický předpoklad, že psychická regulace pracovních činností se děje pomocí více dílčích soustav, mezi nimiž lze rozlišovat: 1. specifické funkční systémy zajišťující převod informací a 2. nespecifické funkční systémy zajišťující potřebnou aktivaci a motivaci subjektu. Na základě faktorové analýzy s použitím metody Varimax bylo možno rozdělit zkoumané pracovní činnosti do 4 skupin, přičemž rozhodující byla zejména monotonnost operací, působení časového tlaku, pracovní připravenost, potřeba kolektivní spolupráce, obsluha více pracovních prostředků současně.

V referátu „*Adjustace na pracovní zátěž a osobnost vychovatele Sboru nápravné výchovy*“ pojednala V. Makariusová o výsledcích výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jak se vyrovnávání s prací v zátěžových podmínkách a situacích promítá do specifické struktury těch osobnostních proměnných, které mají rozhodující vliv na vyrovnávání se se zátěží. Pracovní zátěží v tomto případě rozumíme jak mimořádné podmínky výkonu trestu odněti svobody, v nichž vychovatelé pracují, tak i samo zvládání obtížné pracovní role. — Předmětem výzkumu byla celá populace vychovatelů SNV ČR. K výzkumu byla použita obsáhlá baterie psychologických metod. Autorka se v referátě omezila pouze na výsledky získané metodou „Osobní analýzy zaměstnání“ (Jurovský, 1975) a IHAVEZ — nová verze (Mikšik, 1976). Zjištěný stav adjustace na práci u zmíněné kategorie pracovníků vykazuje tu skutečnost, že proces adjustace na práci zanechává v osobnostních strukturách takové změny, které svědčí o jeho pesimálním průběhu. Z komplexu výsledků dalších užitých psychologických metod vyplývají dvě základní východiska pro optimalizaci procesu adjustace na práci.

V referátu „*Emoční zátěž při letové činnosti a osobnost pilotů*“ se autoři J. Tůma a V. Doležal zabývali relací mezi biochemickou odpovědí na stressory a stálejšími charakteristikami osobnosti. Experimentálně byly porovnávány hodnoty

metabilitů katecholaminů (kys. vanilmandlová - VMK, kys. homovanilová - HVK) vylučovaných močí v časové závislosti na létání u vzorku zkušených vojenských pilotů (N = 46) s jejich parametry osobnosti, získanými metodami MMQ, 16 PF, dot. A, dot. DIR. Korelační a regresní analýzou bylo prokázáno: Hodnoty HVK korelují s osobností těsněji nežli hodnoty VMK – významné vztahy týkají se u HVK převážně hodnot z předletových odběrů, u VMK především naopak hodnot z poletových odběrů. Interference věku co do sledovaných vztahů je bezvýznamná, vliv rozdílné pilotní zkušenosti interferuje však rušivě, její matematickou eliminaci zvyšovaly se počty významných korelací o 10–31 %. Vztahy mezi parametry osobnosti a biochemickou reakcí na letové nasazení byly však při různě časovaných odběrech velmi nestejnorodé. Diskutován byl význam biochemické odpovědi na stress ve smyslu polární nespecifičnosti (kladné, záporné emoční odpovědi) i v závislosti na struktuře osobnosti objektu.

M. Mayerová pojednala v referátě „*Psychická zátěž u exponovaných dopravních profesí*“ o řešení dílčího výzkumného úkolu, jímž se zabývá psychologický úsek ústavu železničního zdravotnictví v Plzni. V první etapě zkoumání byla provedena taxonomie zátěžových situací u tří sledovaných profesí – strojevedoucích a výpravčích ČSD a řidičů ČSAD. V následující etapě bylo psychologicky vyšetřeno 1000 respondentů obecně závaznou metodikou. Soubor respondentů bude dlouhodobě sledován jak z hlediska pracovního selhání vlivem stressu, tak i s ohledem na možné ohrožení psychosomatickými chorobami. Srovnáním psychologických a lékařských nálezů bude zjišťováno, do jaké míry působí psychický stress u sledovaných osob jako rizikový faktor ischemické choroby srdeční.

P. Hájek v referátě „*Psychická zátěž u neuróz*“ sdělil poznatky z PL Kroměříž, kde na základě přijímacího vyšetření byly sledovány okolnosti vypuknutí neurózy u 546 pacientů hospitalizovaných na psychoterapeutickém oddělení. Nejčastějším precipitujícím stresem je manželský konflikt (22 % osob) a dále konflikty a zátěž v práci (14 % osob). Jen 18 % osob nespojuje nástup potíží s žádnou aktuální vnější zátěží. Dále byly zjištěny specifické rozdíly ve výskytu a zpracování různých typů zátěží u mužů a žen a některé konstatní vztahy mezi typem zátěže a symptomatickým obrazem neurózy. V diskusi k nálezům předpokládá autor, že aktuální

zátěž může souviset s neurózou několika různými způsoby.

J. Pelikánová poukázala ve svém příspěvku „*Psychická zátěž řídicího letového provozu a některé z možností její prevence*“ na vhodnost rozlišování pracovní zátěže objektivní, dané pracovním úkolem a pracovní zátěže subjektivní, vztahující se k individuálnímu prožitku určité konkrétní pracovní situace, objektivně dané. Tyto pojmy podrobně objasnila na základě závěrů z analýzy činnosti řídicích letového provozu. Objektivní pracovní zátěž a její účinky na člověka jsou zkoumány z hlediska perspektiv vývoje celého systému řízení letového provozu zvláště v podmínkách automatizace. U pracovníků zmíněné exponované profese je třeba věnovat stejnou pozornost i problematice pracovní zátěže subjektivní a hledat účinná preventivní opatření, která by vedla k posilování tolerance jedince vůči různým zátěžovým vlivům. V rámci sociálního programu resortu dopravy je navrhován pro tyto pracovníky program rehabilitační péče, jehož cílem je ochrana jedince před důsledky nepříznivých pracovních podmínek, udržení dobré psychofyzické kondice a zvyšování odolnosti vůči náročným situacím.

Referát P. Knotka, J. Frgala a P. Boscha „*Struktura osobnosti a mimopracovní aktivity*“ shrnoval část výsledků výzkumného úkolu „*Mimopracovní aktivity pracovníků n. p. VŽaSKG*“, realizovaného oddělením psychologie práce VŽaSKG od r. 1973. Zabýval se otázkami mentálně hygienických aspektů mimopracovních aktivit, jmenovitě otázkou optimálního mimopracovního režimu vzhledem k osobnosti pracovníka. Vychází z vyšetření 400 zaměstnanců ve věku 20 až 55 let dotazníkovou baterií (biografický dotazník, PEN, HODOR, PIL, KN-5, ŽIS, AF), testem CF2A a dotazníky zkoumajícími mimopracovní činnosti. Výsledky svědčí pro souvislosti normativně uspokojivých charakteristik osobnosti s těmito charakteristikami mimopracovních aktivit: 1. s dosti širokým optimem volného času (např. od 1 do 6 hodin v pracovních dnech), 2. s aktivním uspořádáním mimopracovní doby, pokud její významnou část tvoří vnitřně motivované, spontánní činnosti, 3. se subjektivně uspokojivým prožíváním rekreačních aktivit.

C. Dostálek, J. Johl, E. Kochová a H. Krása jsou autory referátu „*Souvztažnost průběhu tvorby podmíněného reflexu a vylučování katecholaminů*“. Dvojfázovitost křivky učení se pokusili vyložit

jejím rozčleněním na dva průběhy s tím, že počáteční růst četnosti podmíněných reflexů je způsoben nespecifickým (nepodmíněným) zvýšením úrovně dráždivosti, na který se napojuje průběh specifického učení. Vývoji četnosti podmíněného nocicepčního reflexu v 10 sezeních přiřazovali průběh vylučování katecholaminů a jejich metabolitů do moči. Pro počáteční fázi tvorby podmíněného spoje je příznačná spíše převaha adrenalinu a noradrenalinu, jako zvýšení úrovně dráždivosti s významným nespecifickým podílem. Naproti tomu ve specifické fázi učení se významněji uplatňuje dopamin a jeho metabolity. Přípravný podmíněný reflex (tj. změny ve vylučování katecholaminů před započítáním příslušného sezení) je charakterizován převahou adrenalinu a noradrenalinu ve všech sezeních. Stejně se katecholaminy a jejich metabolity chovají po skončení příslušného sezení v počáteční fázi celého pokusu.

S. Fraňková přednesla referát „*Dlouhodobé důsledky zátěže v raných fázích ontogeneze v experimentu na laboratorním zvířeti*“, vycházející z výsledků determinant ontogenetického vývoje. Výzkum na jedné straně ukázal, že určité podněty, jimž je zvíře vystaveno v raných fázích postnatálního života, mohou navodit psychické abnormality, které přetrvávají do pozdní ontogeneze, na druhé straně však byly prokázány pozitivní efekty zvýšené externí stimulace. Autorčino sdělení bylo zaměřeno na problémy specifičnosti důsledků časných zásahů, trvání a reverzibilitu následků, závislost na stupni ontogeneze atd. Detailně byly diskutovány zejména problémy intenzity a typu rané stimulace, vlivy senzorycké deprivace a naopak zvýšené až nadhraniční stimulace, některá teoretická východiska a experimentální modely: byl podán přehled hlavních nálezů v této oblasti.

Ve 2. tematickém bloku byly dále zařazeny referáty: „*Pokus o symptomatologii potíží z psychické zátěže tvůrčích pracovníků*“ (K. Hovorka), „*Problémy zavádění výpočetní techniky z hlediska psychické zátěže pracovníků*“ (M. Rymeš), „*Psychosociální aspekty experimentálního zavedení nepravidelné pracovní doby*“ (P. Grünthalová) a „*Vzájemný vztah kapacity a zátěže řidičů motorových vozidel a možnosti jeho zjišťování*“ (V. Kobliha, J. Tošner, L. Kubíčková).

Závěr 2. bloku byl vyplněn živou diskusí k předloženému materiálu „*Taxono-*

mie zátěžových situací a typů psychického narušení“ (O. Mikšík, V. Břicháček).

Třetí den Psychologických dnů (7. 9.) byl věnován valnému shromáždění ČSPS, na němž byla podána zpráva o činnosti ČSPS za uplynulé období a návrh plánu činnosti na rok 1978. Přednesena byla dále hospodářská a revizní zpráva, které byly schváleny.

Na valném shromáždění přednesl předseda ČSPS J. Čepelák návrh výboru na udělení čestného členství ČSPS členu korespondentu ČSAV J. Linhartovi u příležitosti jeho 60. narozenin — vzhledem k jeho zásluhám o rozvoj marxistické psychologie v Československu i v zahraničí a vzhledem k jeho práci pro ČSPS, již vyvíjí zejména jako předseda vědeckého kolegia pro pedagogiku a psychologii ČSAV. Návrh byl schválen všemi přítomnými. (Jmenovací listinu předal J. Čepelák J. Linhartovi na zasedání vědeckého kolegia dne 30. listopadu 1977.)

Po ukončení valného shromáždění následovalo zasedání některých odborných sekcí ČSPS. Na sekci vývojové psychologie přednesl její předseda J. Švancara u příležitosti 60. výročí VŘSR referát „*Tradice Vygotského v sovětské vývojové psychologii*“. Následovalo sdělení J. Dittichové „*Počátky vývoje osobnosti*“. Na to se diskutovalo k vývojově psychologickým tématům předneseným v plénu. J. Kotásková podala zprávu o akcích mezinárodní společnosti pro studium vývoje chování. Zasedání bylo uzavřeno organizačními záležitostmi sekce. (Účast 20. členů.) — Sekce klinické psychologie měla na programu tyto referáty: V. Břicháček: *Základní druhy intenzivních výzkumných projektů v klinické psychologii*; Z. Kuťák: *Simulace a dissimulace v MMPI*; J. Šturma: *Modifikace chování u těžce duševně postižených dětí*; J. Míka: *Neuróza nebo pseudoneuróza?*; P. Říčan: *K psychologii vztahu mezi pacientem a lékařem*. Přednesená sdělení se týkala hlavních oblastí činností klinických psychologů — výzkum, diagnostika, psychopatologie, neuropsychologie, psychoterapie. Byla k nim živá diskuse. (Účast 107 členů.) — Sekce psychologie práce se zabývala otázkou výzkumu v oblasti psychologie práce v letech 1976–1980 (B. Chalupa). Na základě provedené ankety mezi členstvem sekce bylo zjištěno, že v 6. pětiletce je v ČSR řešeno minimálně 125 výzkumných úkolů. V rámci SPZV a státního plánu vědeckého a technického rozvoje je řešeno 45 témat (32 řešiteli), v úkolech resortního, ústavního

a podnikového plánu je řešeno 80 témat (30 řešitelé). V první kategorii má 44 % řešitelů vědeckou hodnost nebo vědecko-pedagogickou hodnost, 81 % má titul PhDr. Ve druhé kategorii jen 7 % řešitelů má vědeckou hodnost a 47 % má titul PhDr. Je žádoucí lepší koordinace základního a aplikovaného výzkumu. Prakticky byla provedena podrobná analýza a interpretace těchto zjištění s návrhy na další opatření. K. Havlík přednesl referát „Zuligerův-dia-test v dopravní psychologii. (Účast 30 členů.) — Sekce poradenské a školní psychologie uspořádala již 6. 9. pro členy sekce, zájemce o členství a hosty, neformální společenský večer. Úvodní slovo měl V. Hrabal; v navazující diskusi se přítomní vyjadřovali k práci sekce; zvláště kladně byl hodnocen speciální seminář pro psychology pracující s difilními dětmi. Náplň dalších každoročních seminářů stanovena zatím nebyla, ale bylo dohodnuto pořádat je střídavě v různých krajích tak, aby nakonec byly do aktivní práce zapojeny všechny kraje a všechny poradny. (Účast 50 členů.) — Sekce forenzní psychologie měla na svém zasedání tyto referáty: J. Neumann, M. Urbanová: Informace o forenzní psychologii ve světle letošního Vsesvazového sjezdu sovětských psychologů; T. Boušková: Niektoré psychologické aspekty svdeckej výpovedi dieťaťa v trestnom konaní; J. Zajac: Činnosť psychologa na oddelení pro odsouzené psychopaty; M. Urbanová: Vybrané problémy studia efektivity penitenciární resocializace. Přednesená sdělení vzbudila širokou diskusi; plénum doporučilo výboru sekce zařadit do plánovaného semináře i otázky věrohodnosti výpovědi nezletilých subjektů. — Sekce psychologie tělesné výchovy a sportu zasedala v rámci Psychologických dnů 7. a 8. září v Klánovicích. Na zasedání byl podán referát o současné situaci psychologie v oblasti psychologie vrcholového sportu u nás (M. Vaněk), dále referát o koncepci práce tematických skupin a psychologickém zabezpečení CH 8 (M. Machač). Byly ustaveny tematické skupiny: Záměrná autoregulace psychofyziologických stavů (M. Machač), Diagnostika odolnosti osobnosti vůči zátěžovým vlivům (O. Mikšík), Sociálně psychologické otázky VS (P. Slepíčka) a Psychologické aspekty výkonových dispozic (J. Chaloupka). Jednáno bylo o spolupráci psychologů SVS, svazů, družstev a tematických skupin, podmínky zapojení psychologů SVS do předolympijské přípravy (V. Janák).

Zdařilou částí VII. psychologických dnů byl round table s tématem „Problémy psychologické praxe“ pořádaný dne 5. září večer v Ústředním klubu školství a vědy ROH. Vyznačoval se velmi živou diskusí a byl kladně hodnocen jako účelná výměna zkušeností. O dobrý průběh tohoto setkání psychologů se postarali jeho koordinátoři J. Langmeier, Zb. Bureš a L. Stejskal.

Vcelku lze hodnotit VII. psychologické dny kladně. K jejich zdaru přispěla zejména vysoká odborná úroveň vyžádaných vstupních referátů k oběma tematickým blokům, jež přednesli přední čeští a slovenští psychologové. Sdělení přednesená na plenárním zasedání obsahovala jak výsledky výzkumů, tak zkušenosti z psychologické praxe a byla gestory pečlivě vybrána. Pozitivně byl účastníky hodnocen průběh round tablu jako užitečné setkání starší a mladší generace našich psychologů. Přestože odborné sekce ČSPS mají v průběhu roku samostatné akce, byl pocífován nedostatek prostoru pro jejich zasedání na psychologických dnech. Jejich program, byť krátký, byl však hodnotný.

J. Čepelák

V. ZJAZD SOVIETSKYCH PSYCHOLOGOV

Bol to jubilejný zjazd nielen čo sa týka poradia, ale aj v širších súvislostiach. Pred dvadsiatimi rokmi bolo založené „Vsjesojuznoje obščestvo psihologov SSSR“ (v ďalšom OP), ktoré si svoju existenciu pripomenulo pracovným veľkopodujatím v roku 60. výročia VOSR.

Na V. zjazde sa zúčastnilo 920 delegátov a hostí, zastupujúcich niekoľko tisíc sovietskych psychologov (nie všetci psychologovia sú členmi OP). Narozdiel od našich zjazdov, účastníci tu boli v plnom zmysle slova delegátmi jednotlivých oblastí (OP nezduzuje národné psychologické organizácie ZSSR).

Rokovanie otvoril „žijúci klasik“ sovietskej psychológie A. A. Smirnov ako predseda zjazdu; navrhol členov prezídia zjazdu a stručným pohľadom do vývoja sovietskej psychológie otvoril prvé plenárne zasadnutie zjazdu. Po pozdravných prívetoch za spoluorganizujúce inštitúcie, t. j. AV ZSSR (A. G. Jegorov, APN ZSSR (A. V. Petrovskij), ministerstiev školstva (pozdravný list), MGU (A. N. Leontjev) a G. S. Berogového, zástupcu kozmonautov-psychológov, predniesol hlavný referát predseda OP B. F. Lomov na tému „O stave a perspektivách vývoja psycho-